

**TERÖR SORUNUNA DİYARBAKIR'DAN BAKMAK:
DİYARBAKIR'DA ÇEKİLEN BUMERANG CEHENNEMİ FİLMİNDE
TERÖR SORUNUNA BAKIŞ**

**LOOKING AT TERROR PROBLEM FROM DIYARBAKIR:
TERROR PROBLEM IN THE MOVIE, BUMERANG CEHENNEMİ
WHICH WAS MADE IN DIYARBAKIR**

**ПРОБЛЕМА ТЕРРОИЗМА В ФИЛМЕ “БУБЕРАНГ АДА”
ЗАСНЯТОЙ В ДИАРБАКИРЕ**

Mehmet IŞIK* – Emrah ÖZDEMİR**

ÖZ

Bu çalışmada Deli Yürek: Bumerang Cehennemi'nde terör sorunun hangi temalar çerçevesinde sunulduğu filmin söylemsel ve göstergebilimsel analizi ile ortaya konulmuş ve Diyarbakır'ın çekim mekanı olarak kullanılmasının filme etkileri araştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Bumerang Cehennemi filminde terör olaylarının dış ülkelerin etkisi ile ortaya çıktığı yönündeki ispatı zor bir söylemin hakim olduğu, terörün dış bağlantılarına ve onların devlet içindeki yerli işbirlikçilerine yoğunlaştığı, terör olaylarını doğuran ekonomik, toplumsal ve siyasal sebeplere sadece örtük olarak değinildiği, dolayısıyla sorunun bağlamından edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca Diyarbakır ilinin tarihi ve kültürel dokusuyla filme zenginlik kattığı, özellikle yöreye ait Türkçe ve Kürtçe türkülerin hem filmin duygu yönünü hem de verilmek istenilen kardeşlik mesajlarını güçlendirdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, sinema, Türk sineması, terör, Deli Yürek Bumerang Cehennemi,

ABSTRACT

This paper illustrates which themes were used to present terror problem in the movie through the discourse and semiotic analysis and the effects of that the movie was made in Diyarbakir are examined. As the results of the analysis, in the movie there is a hegemonic conspiracy discourse that the terror incidents in Turkey have been caused by foreign countries; the movie focuses on the external links of terror problem and their collaborators in the country; the economic, social and political problems were mentioned only implicitly, hence the problem is isolated from its context. Additionally, it is discovered that Diyarbakir enhanced the visual and esthetical features of the movie with historical and social features, especially the folkloric songs in Kurdish and Turkish strengthen the emotional aspect of the movie as well as the brotherhood messages among the people.

Keywords: *Diyarbakir, cinema, Turkish cinema, terror, Deli Yürek Bumerang Cehennemi,*

---

* Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, mehmetisik35@yahoo.com.
10.17498/kdeniz.279666

**Dr., Araştırmacı, Swansea University, Wales, UK, 744965@swansea.ac.uk

АННОТАЦИЯ

В статье исследуются дискуссионные и семиотические итоги от эффекта фильма “Бумеранг ада”, сснятой на тематике терроризма. Тут же растолкуются причины выбора Диарбакира местом для киносёмки. По итогам анализа фильма определяется, что доказать связь террористических события с внешним миром трудно. Их нужно изучать комплексно, совместно с экономическими, социальными, политическими проблемами и наряду с внешними подстерегателями и внутренними коллаборационистами. Там же указывается, что тема культуры Диарбакирского края, турекие и курдские песни, как часть этого фильма, увеличивают его эмоциональную сторону и укрепляет лозунги о желании дружбы и братства между двумя народами.

Ключевые слова: Диарбакир, синема, турецкая синема, терор. Дели Юрек бумеранг ада

1. Giriş

Anadolu ve yakın çevresinde kurulan devletler çok eski çağlardan bu yana terör olaylarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Romalılar, düşmanlarını işle yerlerde öldürdükten sonra kalabalığa karışıp kaybolmalarıyla halk arasında korku ve dehşete sebep olan "Sicarii"lerle (O'kane, 2013, s.6; Lutz ve Lutz, 2013, s.82), Selçuklular Haşhaşilerle (Morgan, 2012, s.8), Osmanlılar ise Makedon ve Ermeni çetelerinin yarattığı terör olayları (Lacquer, 2001, s.13; Crenshaw ve Pimlott, 2015, s.60-61) ile mücadele etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de, kendisinden önce Anadolu'da kurulan diğer devletlerle aynı kaderi paylaşmış ve kuruluşundan itibaren kaynaklarının önemli bir kısmını terörle mücadeleye ayırmıştır (Mango, 2005). Günümüzde de terör Türkiye'nin başlıca sorunları arasında yer almaya devam etmektedir.

Terörün başlıca sorunlarından birisi olmasına karşın Türk Sinemasının terör konusuna ilgi gösterdiğini söylemek oldukça zordur. Hâlbuki sinema başlangıcından itibaren içinde yaşanan dönemin ve toplumun sorunlarına ilgili bir sanat dalı olmuştur. Lumerie Kardeşlerin ilk filmlerinde işçilerin günlük yaşamını çekmesinde¹ (Brown, 2013, s.49), dönemin en yakıcı sorunun işçilerin yaşam şartlarının düşüklüğü olmasının etkisi büyüktür. Nitekim sonraki yıllarda da ülke sinemaları genellikle, çekildiği dönemde coğrafyalarında yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlara ilgi duymuş ve bu sorunlara ilişkin onlarca hatta yüzlerce film çekmiştir.

Güvenlik sorunları, sonu gelmeyen şiddet, çatışma ve terör olayları sebebiyle birçok ülke sineması için ilgi çekici bir konu olagelmıştır. Hollywood sineması için 1960-1970'li yıllarda Vietnam, 1980'li yıllarda Afganistan, 2000'li yıllarda 11 Eylül saldırıları; Fransız sineması için Cezayir ve 1968 Öğrenci olayları, Rus Sineması için Devrim yılları, İspanyol Sineması için İç Savaş dönemi, Çin Sineması için Japon işgali, Bosna sineması için Sırp katliamı, Azerbaycan sineması için Karabağ sorunu sıklıkla işlenen konular arasında yer almıştır.

---

¹ Lumiere Kardeşler 22 Mart 1895'de Paris'te Ulusal Sanayiye Destekleme Derneğinde gerçekleştirdikleri ilk film gösterimlerinde *Lumiere Fabrikasından İşçilerin Çıkışı (Leaving the Lumiere Factory)* (Gaudreault, 2009: 4) adlı bir kırk beş saniyelik (Elsaesser, 2004: 237) filmi göstermişlerdir

El Kaide'nin 1990'ların sonlarından itibaren dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirdiği terör olayları ve 11 Eylül 2011 saldırıları son yıllara kadar birçok güvenlik tehdidinden birisi olarak görülen terörü, en önemli güvenlik sorunu haline getirmiştir. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere büyük güçler, dünyanın küresel bir terör tehdidiyle karşı karşıya olduğunu değerlendirerek terörizmle mücadelenin önemini vurgulamaya başlamış ve Afganistan ve Irak gibi ülkelerde terör örgütlerine destek verdiğini ileri sürdükleri rejimlere çeşitli müdahalelerde bulunmuşlardır.

Terörün küresel bir tehdit olarak algılanmaya başlaması ile birlikte başta ABD ve Batılı ülkeler olmak üzere neredeyse dünyanın her tarafında teröre karşı akademik ve sanatsal ilgi artmıştır. Bu ortamda en genç sanat dalı kabul edilen sinemanın da teröre olan ilgisinin arttığı görülmektedir. 1990'ların sonlarından itibaren çekilen çatışma ve terör temalı büyük bütçeli filmler geniş ilgi görmüştür.

Dünya sinemalarının teröre gösterdiği ilginin benzerini Türk Sineması'nın da gösterdiğini söylemek ise oldukça güçtür. Türkiye uzun yıllardır terör olayları ile mücadele etmesine ve binlerce vatandaşını bu olaylarda kaybetmesine karşın ne 1990'lar öncesinde ne de sonrasında terör sorununa gereken ilgiyi göstermemiştir. Giovanni Scognamillo'nun Türk Sinema Tarihi (1999), Rekin Teksoy'un Rekin Teksoy'un Türk Sineması (2007) ve Agah Özgüç'ün 100 Filmde Başlangıçtan Günümüze Türk Sineması (1993) kitapları ile sinematurk.com sitesindeki film senaryoları incelenerek yapılaran araştırma neticesinde Türk sinemasında doğrudan terör sorununu konu alan başlıca filmlerin Sis (1988), Uzlaşma (1991), Işıklar Sönmesin (1996), Deli Yürek Bumerang Cehennemi (2001), Yazı Tura (2004), Nefes Vatan Sağolsun (2009), Kurtlar Vadisi Gladyo (2009), New York'ta Beş Minare (2010), Labirent (2011), Dağ (2012), Dağ II (2016) olduğu belirlenmiştir.

Bu filmler arasında Deli Yürek Bumerang Cehennemi dışında çekimleri Türkiye'nin terörden en çok etkilenen bölgeleri olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde çekilen film bulunmamaktadır. Bu bölgelerde yaşanan olayları konu almakla birlikte Işıklar Sönmesin Bayburt'da, Nefes Vatan Sağolsun Antalya'da, Kurtlar Vadisi Gladyo İstanbul ve Antalya'da, Dağ filmi Erzurum Palandöken'de çekilmiştir.

Bumerang Cehennemi hem terör sorununa değinen ilk filmlerden olması hem de terör olaylarından en çok etkilenen kentler arasında yer alan Diyarbakır'da çekilmesi nedeniyle özgün bir örnek oluşturmaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışmada Bumerang Cehennemi'nde terör sorunun hangi temalar çerçevesinde sunulduğu filmin söylemsel ve göstergebilimsel analizi ile ortaya konulmuş ve Diyarbakır'ın çekim mekanı olarak kullanılmasının filme etkileri araştırılmıştır. Filmde sunulanlar; işlediği ilişkisel anlayış, düşünce, sorun ve çözüm bağlamında analiz edilmiş ve tartışmalar sunulmuştur (Erdoğan, 2006: 79)

Filmde anahtar temaların nasıl geliştirildiğini görmek ve söylemin yoğunlukla hangi temalar etrafında geliştirildiğine ilişkin ipuçları elde etmek amacıyla (Dursun, 2001, s.203) tematik analizden; terör sorununa ilişkin ideolojik üretimin nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymak için ise söylem analizinden ve göstergebilimden yararlanılmıştır. Oluşturulan çözümleme çerçevesi içerisinde terör sorununun taraflarının nasıl konumlandırıldığı, neden sonuç bağlantılarının ve karşıtlıkların nasıl kurulduğu, hangi ifade ve görüntülerin neyin yerini tuttuğu ortaya konulmuştur. Ayrıca Diyarbakır'ın filme etkilerini belirlemek için şehrin hangi mekanlarının ve kültürel öğelerinin filme nasıl yansıdığı analiz edilmiştir.

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde *Deli Yürek: Bumerang Cehennemi* filminin analizi sonucunda elde edilen bulgular, kolay anlaşılabilirliği ve okunabilirliği için “filmin söylemsel ve göstergebilimsel analizi sonucunda elde edilen bulgular” ve “Diyarbakır’da çekilmesinin filme etkilerine ilişkin bulgular” başlıkları altından sunulacaktır.

3.1 Deli Yürek: Bumerang Cehennemi Filmin Söylemsel ve Göstergebilimsel Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Yönetmenliğini Osman Sınay’ın yaptığı *Bumerang Cehennemi*, arkadaşı Cemal’in (Oktay Kaynarca) düğünü için Diyarbakır’a giden ve düğün sırasında Cemal’in öldürülmesiyle bölgenin gerçeklerini görmeye başlayan Yusuf Miroğlu’nun (Kenan İmirzalıoğlu) başından geçen olayları anlatır. Miroğlu, film boyunca askerde komutanlığını yapan Bozo’nun (Selçuk Yöntem) da yardımıyla Gaffar Okan cinayeti, Eşref Bitlis’in uçak kazası sonucu vefatı, 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal’a suikast girişimi gibi yakın tarihin aydınlatılmamış olaylarının arkasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaya çalışır. Söz konusu olaylarla ABD arasında ilişki kurularak Türkiye’nin müttefiki ve stratejik ortağı kabul edilen Amerika ile Türkiye ilişkileri sorgulanmaktadır.

Bumerang Cehennemi, Türkiye’nin doğusunda neler olup bittiğini anlamaya çalışan ilk filmlerden birisidir. Filmde, Hizbullah’ı destekleyen, Türk hükümetinin güvenlik kaygılarını boşa çıkarmaya çalışan, bölgede milyarlarca dolara ulaşan eroin, uranyum, kırmızı civa gibi çeşitli madenlerin kaçakçılığını denetleyen, bu arada Kürdistan’ın kurulması için çalışan güçler söz konusudur. Bu güçlerden en önemlisi ABD’dir ve bütün faaliyetler onun denetimi ve bilgisinde gerçekleşmektedir. “ABD derin devletinin yetiştirdiği, kozmik bilgilerle donatılmış, gayri nizami harbi iyi bilen” gizli görevliler ABD Büyükelçiliğinin denetiminde çalışmakta, kullanabilecekleri herkesle işbirliği yapmaktadırlar. Bu öylesine büyük bir güçtür ki karşı koymaya çalışan herkesi ezip geçmektedir (Alemdar, 2006, s.6).

Film, bu anlatı yapısı ve söylemiyle daha sonra çekilen *Kurtlar Vadisi* (2003-2007), *Kurtlar Vadisi Terör* (2007, sadece iki bölüm), *Kurtlar Vadisi Pusu* (2007- devam ediyor), *Pars Narko Terör* (2005) dizileri ile *Kurtlar Vadisi Irak* (2006), *Pars Kiraz Operasyonu* (2007) ve *Kurtlar Vadisi Gladyo* (2009) filmlerine esin kaynağı olmuştur. Adı geçen diziler ve filmler geniş ilgi uyandırmış ve çok sayıda izleyici/seyirciye ulaşmıştır.

Mezopotamya’nın tarih boyunca iktidar mücadelesinin odağında yer almış bir bölge olduğu (Alemdar, 2006, s.6) ve Türkiye’nin jeopolitik konumunun terör sorununun başlıca nedenlerinden birisi olduğu filmin başlangıcından itibaren vurgulanan ve geliştirilen en önemli temadır. Nitekim film, “Burası Mezopotamya, küresel oyunun bumerang cehennemi. Tanrı bile dünya düzeni için peygamberlerini hep buraya göndermiş. Çünkü burası aslında yeryüzü cennetiymiş.” dış sesiyle başlamaktadır. Bu sözlerle filmin adının neden *Bumerang Cehennemi* olduğu seyirciye daha başlangıçta açıklandığı gibi bölgede yaşanan sorunların temel sebebinin küresel güçlerin çıkar çatışmaları olduğu ileri sürülmektedir.

Dış sesin hemen ardından filmin adı yazmakta perdeye bazı haritalar yansıtılmaktadır. Bu haritalarda Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin olduğu alanda Botan, Garzan, Zağros, Erzurum, Dersim, Gap-Ruha, Amed, Mardin gibi eyaletlerin kurulduğu görülmektedir. Ayrıca Irak’tan Botan istikametine, İran’ın Kum kentinden Zağros istikametine, Erzurum’dan Ermenistan istikametine, Dersim’den Malatya istikametine, Suriye’den Urfa istikametine oklar çizilerek farklı devletlerin çıkarları farklı

kentlerle ilişkilendirilmektedir. Böylece Mezopotamya'nın farklı devletlerin çıkarlarının çatışma alanı olduğu ve filmde bu konunun işleneceği daha filmin başlangıcında seyirciye sezdirilmiştir.

Yusuf ve nişanlısı (Melda Bekcan), Diyarbakır il sınırına girmezden hemen önce yol kenarında gizlenerek emniyet görevi yapmakta olan bir asker gösterilerek, girilmek üzere olan Diyarbakır ilinin tekinsiz bir yer olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca biraz sonra beklenmedik bir anda önlerine bir koyun sürüsü çıkarılarak henüz sınırlarına yeni girilen ilin, gelişmemiş bir yer olduğu, orada trafik kuralları gibi kentli yaşamın vazgeçilmez kurallarına fazla uyulmadığı, bu kuralsızlığın her an kazalara ve çeşitli tehlikelere zemin hazırladığı anlatılmaktadır.

Kusura bakma diyerek selam verdikleri çobanın onlara Kürtçe “*ser çava*” (başım gözüm üstüne) şeklinde yanıt vermesi ise bölgenin Kürtlerin yoğun yaşadığı bir yer olduğunu göstermektedir. Bu diyaloga yer verilerek bir taraftan Türkiye'nin farklı dillerin konuşulduğu bir ülke olduğu diğer taraftan da aynı dili konuşmasalar da vatandaşlarının birbirini anlayabildiği ve karşılıklı hoşgörüyü dayalı bir iletişim kurulabileceği mesajı verilmiştir. Ne Yusuf, çobanın Kürtçe konuşmasından ne de çoban, Yusuf'un Türkçe konuşmasından, rahatsız olmamıştır. Bununla birlikte aynı ülkede yaşayan insanların selamlaşma sırasında bile aynı dili kullanmak yerine kendi anadillerini tercih etmesi, merkez ile periferideki halk arasında bir kopukluğa işaret etmekte olduğu da düşünülebilir.

Filmde Leyla'nın (Zara) ağabeyi Şehmuz'un, nişanlısı Cemal'in de aralarında bulunduğu bir tim tarafından vurulması, olayın bir kardeş kavgası olduğuna göndermede bulunmaktadır. Türkiye'de yaşanan terör olaylarının kardeş kavgasından ibaret olduğu hem politik alanda hem medyada hem de sinemada sıklıkla dolaşıma sokulan bir söylemdir. 1960'lı yılların sonlarında öğrenci olayları ile başlayan ve 1970'lerde gittikçe tırmanan terör ve şiddet olayları (Işık, 2006, s.29-30; Çağlar, 2008, s.98-99) için kullanılan bu söylem, askeri darbenin gerekçelerinden birisini oluşturduğu² gibi 1980'lerin ikinci yarısından itibaren yeniden tırmanışa geçen terör olayları için de kullanılmıştır. Bunun sinemadaki yansımaları ise birisi güvenlik görevlisi olmayı diğeri ise terör örgütlerinden birisine katılmayı tercih eden iki kardeş, akraba ya da arkadaşın filmde karşı karşıya kalması şeklinde gerçekleşmiştir. Örneğin Mahsun Kırmızıgül'ün 2009 yılında çektiği *Güneşi Gördüm* filminde kardeşlerden biri terör örgütüne katılıp dağa çıkarken diğeri asker olup orduda görev yapar (Avcı, 2010, s.5).

Filmde işlenen en önemli temalardan birisi de 2001 yılında gerçekleştirilen Diyarbakır'ın sevilen emniyet müdürü Gaffar Okkan'ın ölümüne neden olan terör saldırısının arkasında büyük güçler olduğudur. Film boyunca Yusuf bu cinayeti sorgular ve bunun Hizbullah terör örgütünün tek başına gerçekleştirdiği bir eylem olmadığını ileri sürer.

Filme göre Okkan'ın öldürülmesinin sebebi Diyarbakır halkıyla kurduğu iyi diyalogdur. Hatta imkansız başarımış, Cemal ve Leyla'nın ailelerini dahi barıştırmıştır.

² 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesinin amacı Kenan Evren tarafından okunan Millî Güvenlik Kurulu'nun 1 Numaralı Bildirisinde “Girişilen harekâtın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, millî birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve **kardeş kavgasını önlemek**, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır” şeklinde ifade edilmiştir (Gözler, 2000: 93-94).

Cemal'in şu sözleri onun ölüm nedenini, halkla iyi ilişkiler kurarak insanların devlete olan güvenini tekrar sağlaması, bunun da dış güçlerin planlarını bozması olarak belirlemektedir:

Buralarda devletin gülen yüzü oldu. Evsiz barksız çocukların karnını doyurdu. Gençler serserilik etmesin, yollarını şaşırmasınlar diye spora önem verdi... Sokakta sivil yardım arabaları doluşuyordu. Yav, pazardan dönen yaşlının yükünü aldı evine kadar bıraktırdı... Her zaman danıştırdı; sinmiş, korkmuş, bezmiş insanların devlete güvenini nasıl sağlarız, başka ne yapabiliriz diye konuşurduk. Belki de bütün bunlar sonunu hazırladı.

Yusuf, Cemal'in bu tespitine Gaffar Okan'ın "devletle halkı barıştırdığını" ifade ederek katılmakla birlikte bu eylemin tek başına Hizbullah terör örgütüne gerçekleştirilemeyeceğini, devlet içindeki bazı güçlerin de bu eylemle ilgili olabileceğini ileri sürer:

Doğru söylüyorsun bence de asıl sebep bu. Ama benim kafama takılan işin şekli. Bu kadar profesyonel, bu kadar komplike bir suikast içeriden bilgi sızmadan olmaz. Failler için verilen adres ilk akla gelen adres. Her şey o kadar hazır ki. Bu işin yalnız Hizbullah'ın üzerine yıkılması fazla mantıklı. Bence bu suikast bu örgütü aşan bir profesyonellikte, her şey senaryoya çok uygun. Rahmetli örgütün üstüne gidiyordu, örgüt de onu ölüm listesine alıyordu; üstelik bir zamanlar PKK ile savaştığı için ses çıkartılmayan bu örgüt şimdi istenmeyen çocuk gibi: Devlet kürtaj yapıyor.

Cemal "Tabii bir de faili meçhuller var. Tam 3000 faili meçhul var bölgede Yusuf. Gaffar abi bunların da üstüne gitti" diyerek ona katılır ve Diyarbakır'ın "yolgeçen hanı" haline geldiğini belirterek olayla ilgili olabileceğini düşündüğü dış güçlere dikkat çeker:

Rahmetli Valiliğe toplantıya gidiyormuş. Yani alışılmış bir çıkış saati değil. Evine bile sabaha karşı üç buçuk dörtte giderdi. Yani Emniyete 400 metre kala bu suikast gerçekleştirilebiliyorsa, üstelik o saatte³ sokağın bomboş olduğunu düşünürsek, bu işin arkasında hangi gizli servisler var sen düşün. Rahmetlinin sırf kafasında 17 kurşun var, Yusuf. Korumaları silahlarına davranmamışlar bile, yani adamlar işi şansa bırakmıyorlar. MOSSAD, Amerikan başkanının bile bu suikasttan kurtulamayacağını açıklıyor. Yani bu işi çözmek çok zor, Yusuf.

Yusuf da onu "Korkmayan bir insan, bütün kirli insanlar için potansiyel tehlike" olduğunu vurgulayarak onaylar: "Evet, çok bilinmeyenli bir denklem. Ama bence en önemlisi senin o söylediğin. Bu topraklarda, halkın güvenini kazanmış bir emniyet müdürü, devlet görevlisini istemeyecek güç odakları çok var. Devletin gülümseyen yüzüne, halkın dışında kimsenin tahammülü yok bu bölgede."

Yusuf, Cemal'in düğününde öldürülmesi sonrasında bu cinayetin nedenlerini ve arkasındaki bağlantıları sorgulamaya başlar. Yusuf'un ısrarlı soruları karşısında Cemal'in babası, böyle bir araştırmanın tehlikesini ve bu işten uzak durması gerektiğini şu sözlerle ifade eder: "Akrebın yuvasına çomak sokmak istiyorsun, öyle mi? Ama burada akrep de yok yuvası da yok. Taşı kaldırmayana hiçbir şey yok. Kaldırana akrep de çok, çiyen da çok... Cemal'ime de hep söyledim uzak dur!...Uzak dur Yusuf'um! Uzak dur! Bari sen uzak dur oğlum".

---

³ Gaffar Okan suikastı, 24 Ocak 2001 tarihinde Diyarbakır Sezai Karakoç caddesinde saat 17.20'de gerçekleştirilmiştir. Olayda Okan dışında beş polis memuru da şehit olmuştur. Eyleme gözcülerle birlikte 20'yi aşkın militan katılmış, bunların 15'i silah ve bomba kullanmıştır.

Yusuf bu işin peşini bırakmaz ve bu sebeple başı sıkıştığı bir sırada askerde komutanı olan Bozo lakaplı, Selahattin isimli komutanı yardımına gelir. Bozo oldukça ilginç bir karakterdir. Normal ordu düzeni içerisinde yer alan askeri personelden oldukça farklı özelliklere sahiptir. Filmin başlarında Cemal onun için “Onu gören yok, izini bulan da. Ama dağlarda olduğunu biliyorum, tek başına. Ama dağlarda ararken Macaristan’da da çıkabilir; ya da Yunanistan’da ya da aha şu kayanın ardında.” der. Bu özellikleriyle Bozo, 1990’lı yıllarda PKK terör örgütüne yönelik mücadelede yer almış Binbaşı Cem Ersever’e göndermede bulunduğu düşünülebilir. Filmde Cemal’in öldürülmesi olayıyla ilgili iki kişiyi sorguladıkları sırada gözünü kırpmadan öldürmesi ve bu duruma “psikopat mısın, asker mi?” sözleriyle tepki koyan Yusuf’a: “Bu memleketin ekmeğini yiyip ihanet eden, bir gün mutlaka ekmeğini yediği elden kurşunu yer!” demesi, kurulan benzerliği güçlendirmektedir.

Yusuf, Bozo’nun karşısına çıkmasından sonra suikastın arkasındaki güçleri net anlamaya başlar. Bozo’ya göre şiddet, buldukları coğrafyanın kaderidir; hatta ilk kardeş kavgası dahi bu coğrafyada başlamıştır: “Burası Mezopotamya, Amed denen yer. Bu topraklarda kavga tarihle yaşadı. Dünyanın öbür ucunda da olsa güçlü olan elini buraya uzatır. İnsanlığın ilk kanı bu toprağa dökülmüş Yusuf. Üstelik ilk kardeş kanı. Kabil’in kardeşi Habil’i öldürdüğü topraklar.” Bu sözlerle Bozo, Kabil’in kardeşi Habil’i öldürmesi olayı ile Türkiye’nin özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde devam etmekte olan terör olayları arasında tarihsel devamlılık olduğunu ileri sürerek yaşanan terör olaylarının çağdaş bir Habil-Kabil vakası olduğu mesajını vermektedir.

Yusuf bu kaderin değişebileceğini düşündüğünü “Ee, peki bu kader değişmez mi? Hep kardeşler birbirini mi vuracak?” sözleriyle ifade eder. Bozo ise aynı fikirde değildir; onunla aynı fikirde olmadığını ve bu kaderi değiştirmenin imkânsızlığını “Zor, değiştirmeye kalkan **yedi düveli** karşısında bulur. Dicle’yi Fırat’ı çevirip bu toprakları sulayalım dedik; bak ne oldu?” sorusunu sorarak gösterir. Bu soruyla Bozo, bölgenin geri kalmışlığının büyük güçlerin işine geldiğini, Güneydoğu Anadolu Projesi gibi projelerle bölgeyi kalkındırmaya teşebbüs edilmesi halinde buna girişenlerin ağır bedeller ödemek zorunda kalabileceğini anlatır.

Bunun üzerine Yusuf: “30 bin insanın kanı aktı. Yani bu gizli servislerin su politikası mı?” diye yeni bir soru sorar. Bozo ise tek sebebin bu olmadığını söyleyerek diğer muhtemel sebepleri sıralar ve bu kaderi değiştirmeye çalışanın canından olacağını ifade ederek Gaffar Okkan’ın bölgenin kaderini değiştirmeye çalışması nedeniyle öldürüldüğüne işaret eder:

Sebeplerden biri. Kuzey Irak’ta kurulacak bir Kürt devleti kimlerin işine yarar biliyor musun? Oraya üslerini kuracaklar. Yukardan ekmek ve silah atıp bölgede istedikleri gibi at koşturacaklar. Sonra doğacak her beş Kürt çocuğundan üçü ölecek. Ama kimin umurunda, onlar için önemli olan bu bölgeden geçen en az 100 milyar dolarlık eroin-esrar rantını paylaşmak, buna bölgeden uçurup silah sanayinde kullandıkları kırmızı civayı, osminyumu, uranyumu ekle. Bir de bunlara bu kadar Müslüman ülkenin ortasında Kudüs’ü düşüren İsrail’in güvenliğini, Suriye’nin piyonluğunu. Daha ne söyleyeyim Yusuf? Bu oyunu bozmaya çalışan herkes ölür.

Bozo’nun bu sözleri karşısında Yusuf “Bu oyunu bozmanın bir yolu olmalı.” diyerek çıkış yolu arayışında olduğunu gösterir. Bozo’nun çözüm önerisi kısa ve basittir: “Bunun için devletin halkına gülümsemesi, halkın da devlete güvenmesi lazım. O zaman terör beslenmez. O zaman bu ülkenin başına Abdullah, Hizbullah bela olamaz”. Ayrıca düşmanın kim olduğu konusundaki sorusuna “Dün Abdullah’la savaştık. İşleri bitince getirip teslim ettiler. Şimdi de Hizbullah.” diyerek bölgede faaliyet yürüten terör

örgütlerinin dış güçler tarafından desteklendiğini ifade eder ve PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi olayına göndermede bulunur.

Bozo'nun "Bunun için devletin halkına gülümsemesi, halkın da devlete güvenmesi lazım." ifadesi ve Gaffar Okkan'nın halkın kazanılmasına yönelik yaptığı çalışmalar nedeniyle şehit edildiği vurgusu terörle mücadelede halk desteğinin önemini kalın hatlarla ortaya koymaktadır. Bu ifadeler her ne kadar basit bir sebep sonuç ilişkisi olarak görülse de gerek Irak gerekse Afganistan'da 2000'li yılların ortalarından itibaren başta ABD ordusu olmak üzere Batılı ülkelerce yürütülen halkın kazanılmasına dayalı terörle mücadele yaklaşımını akla getirmektedir. Buradan hareketle, halkın desteğini kazanabilen bir merkezi devlet yapısının terörle mücadelede büyük başarı kazanacağı ve bunu bir tehdit olarak gören küresel güçler tarafından engelleme çabaları önemli bir söylem olarak dile getirilmektedir.

Dış güçlerin bölgedeki terör olaylarıyla ilişkilerine yönelik göndermeler filmin başka yerlerinde de mevcuttur. Amerikan Konsolosunun Silvan ilçesine yaptığı ziyaret ve bu ziyaret sıradaki davranışları televizyon haberi şeklinde filmde yer almıştır. Konsolos'un Kasap Hasan (Macit Sonkan) olarak bilinen ve filmde Gaffar Okkan cinayetinin azmettiricisi olduğu öne sürülen Dakotalı David ve Kuzey Iraklı Kürt liderle buluşması ve bu buluşmaya ordudan atılan Şeref Albayın (Zafer Ergin) da katılması, cinayetin ardında Amerika'nın olduğuna işaret etmektedir. Buna göre Amerika, bölgede yürüttüğü gizli faaliyetlerde hem kendi casuslarını hem de yerli işbirlikçileri kullanmaktadır.

Bu noktada Diyarbakır'da mele olan ve kasaplık yapan Kasap Hasan, oldukça ilginç bir karakter olarak belirir. Bozo, onun gerçek kimliğini Yusuf'a şu şekilde anlatır:

Kasap Hasan diye birisi yok Yusuf! Kuzey Dakotalı David⁴ var. Bunların fiziği bizim Kürtlere çok benzer, anadili gibi Kürtçe konuşurlar. Hatta lehçe farklılıklarını kullanabilecek kadar. Yabancı olduklarını fark etmek mümkün değildir. Yıllar önce buraya gelip yerleşiyorlar. İmam gibi, esnaf gibi, dağa çıkmış çoban gibi. Biz burada PKK'ya yataklık eden, öldüğü zaman boynunda haçla gömdüğümüz çok Dakotalı imam gördük. Bunlar Amerikan derin devletinin yetiştirdiği kozmik bilgilerle donatılmış gayri nizami harbi iyi bilen adamlar. Hasan da yani David de bunlardan sadece biri.

Bozo, Amerikan konsolosunun Kasap Hasan, Şeref Albay ve Kuzey Iraklı Kürt liderlerle buluşmasını gösterdikten sonra şu sözlerle Yusuf'tan Diyarbakır'ı terk etmesini ister:

Bana bak, beni iyi dinle. Çek git buradan, ben bunları sana bil diye gösterdim. Bu insanlarla uğraşan ölür. Yusuf, bu uğurda kaç can gitti? Eşref Bitlis paşa gitti, Gaffar Okkan gitti. Bir zamanlar bu ülkenin başbakanı suikasta uğradı. Ben bu suikastı çözdüm; ama bu sır benimle mezara gidecek, dedi. Açıklayamadı. Sonra da sırrını şüpheli bir ölümle mezara götürdü. Çık git buradan.

Bozo, bu açıklamaları ile Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis'in uçak kazası sonucu ölümü, sekizinci Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a yönelik suikast girişimi ve Gaffar Okkan'ın öldürülmesi olaylarının aynı güç odakları tarafından gerçekleştirildiğini ima eder. Ona göre bu güç odakları öyle güçlüdür ki dönemin cumhurbaşkanı, kendisine yönelik suikast

---

⁴ Kuzey Dakota ABD'nin kuzeyinde, Kanada sınırında bulunan bir eyalettir. Bozo'nun fiziksel görünüm itibarıyla Kürtlere benzediğini ifade ettiği Dakotalılar, yerli Sioux Kızılderilileridir. Eyalette 60.000'in üzerinde Sioux Kızılderilisi yaşamaktadır (McDaniel ve Krass, 2010, s.73).

girişiminin arkasındaki bağlantıları çözmüş olmasına karşın çekindiği için bunu açıklayamaz. Bu yüzden Yusuf'un bunlarla mücadele etmesi imkansızdır ve Diyarbakır'dan ayrılması onun için en doğru yoldur.

Gaffar Okkan suikastını planlayan ve yaptıran Kasap Hasan'ın bir şeyh olması ve konuşmalarında sürekli Şeriatı dayalı yeni bir devlet kuracağından bahsetmesi Okkan suikastının Hizbullah tarafından gerçekleştirildiğine, bu suikastta bir polis müdürünün yer alması devlet-Hizbullah ilişkisine, şeyhin adamlarına pasaportlarının yanında Riyal vermesi ise İran'ın Hizbullah terör örgütüne yardım ettiğine göndermede bulunmaktadır. Ayrıca Kasap Hasan'ın gerçek isminin David ve gerçek memleketinin Amerika'nın Kuzey Dakota eyaleti olması ise bütün yaşananların arkasında ABD'nin olduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifade ile Kasap Hasan karakteri üzerinden hem Cemal'in öldürülmesi olayının hem de yakın tarihte yaşanan suikast ve cinayetlerin arkasında ABD'nin ve büyük devletlerin siyasi ve ekonomik çıkarlarının olduğu ileri sürülmektedir.

Filmde işbirlikçi polis müdürü Doğan'ın yerel kıyafet giymiş kişilerle beyaz renkli Toros marka araca binmiş olması, onun devlet adına/devlet görevlisi olarak sahip olduğu makam ve unvanları kullanarak yasadışı işler yaptığına işaret etmektedir. Beyaz Toros, özellikle 1990'lı yıllarda sivil çalışan istihbarat birimleri tarafından kullanılan araçlar olarak bilinmektedir ve bu araçların yasadışı işlerde kullanıldığı bugün de kamuoyunda sıklıkla dile getirilmektedir. Bu noktada devletin Gaffar Okkan gibi fedakar, dürüst ve nitelikli görevlilerinin yanında dış güçler tarafından kullanılan yozlaşmış memurlarının da bulunduğu dile getirilmektedir. Diğer bir deyişle merkezi devlet yapısının nitelikli ve dürüst memurlar elinde etkin ve faydalı bir kurum olacağı; rüşvet ve yolsuzluğun bunun önünde önemli bir engel oluşturduğunun da altı çizilmektedir. Ayrıca filmde Yusuf'un gece geç saatlerde Ulu Cami bahçesinde şarap içen bir adamla karşılaşması, bölgede günlük hayatın olağan akışı içerisinde her an sıra dışı ya da öngörülemeyen olaylarla sanki sıradanmışçasına karşılaşılabilceğine işaret etmektedir.

3.2 Diyarbakır'da Çekilmesinin Filme Etkilerine İlişkin Bulgular

Tarihin her döneminde önemli medeniyetlere ev sahipliği yapan Diyarbakır kenti Hurrilerden başlayarak, Mittaniler, Asurlular, Medler, Persler, Selevkoslar, Partlar, Romalılar, Emeviler, Abbasiler, Şeyhoğulları, Hamdaniler, Bübeyhiler, Mervaniler, Büyük Selçuklular, İnalıoğulları, Artuklular, Eyyubiler, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar, Mardin Artukluları, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlı medeniyetlerinin izlerini taşımaktadır (Özbek vd., 2010, s.7). Bu medeniyetlerden kalan tarihi eserler Diyarbakır'ı film çekmek için cazip bir mekân haline getirmektedir.

Bununla birlikte 1980 sonrasında daha da artan güvenlik sorunlarının da etkisiyle Diyarbakır'da fazla sayıda film çekildiği söylenemez. *Deli Yürek: Bumerang Cehennemi* dışında bugüne kadar Diyarbakır'da çekilen önemli filmler *Sen Hiç Güneşte Üşüdün mü?*

(2001), *Beyaz Melek*⁵ (2007), *Min Dit-Ben Gördüm/Diyarbakır'ın Çocukları*⁶ (2009), *Babamın Sesi*⁷ (2012) ve *Sevgi Taşı*⁸ (2013)'dir.

⁵ Yönetmenliğini Mahzun Kırmızıgülün yaptığı film, büyük gişe başarısı elde etmiş (Dönmez-Colin, 2014: 211) ve iki milyondan fazla izleyiciye ulaşarak 2007 yılının en çok izlenen filmi olmuştur. Ayrıca Uluslararası Houston Film Festivali'nde "En İyi Yabancı Film" ve "En İyi Yönetmen" ödüllerine layık görülmüştür.

⁶ Yönetmenliğini Almanya'da yaşayan Miraz Bezar'ın yaptığı film, Antalya Film Festivalinde Juri Özel ödülünü almıştır (Dönmez-Colin, 2014, s.211)

Bumerang Cehennemi filminde olaylar genellikle Diyarbakır şehir merkezinde özellikle Sur bölgesinde geçer. Aksiyon sahnelerinin büyük bir kısmı Surlarda ve çevresinde çekilmiştir. Yine Cemal'in evi olarak kullanılan, düğün sahnelerinin de çekildiği Deliller Hanı da Sur içerisinde bulunur. Diyarbakır'ın önemli tarihi yapıları arasında yer alan Han, Diyarbakır'ın ikinci Osmanlı Valisi Hüsrev Paşa tarafından 1527-1528 (Hicri 934) yılında yaptırılmıştır. Günümüzde Büyük Kervansaray Otel adıyla hizmet veren yapıya Hicaz'a gidecek olan hacıları götürecekt rehberlerin (delillerin) bu handa kalmaları sebebiyle Deliller Hanı denilmiştir (Altun, 1994, s.13). Filmde ana mekân olarak burasının kullanılması, hem Diyarbakır'ın tarihi çok eskilere uzanan bir kent olduğunun hem de kültürünün zenginliğinin seyirciye aktarılmasına katkı sağlamıştır. Tüm bu özellikleri ile Diyarbakır filme etkileyici bir görsellik katmıştır.

Kuşlar Bile Yuva Yapmış, Le Daye (Cemalim), Kerpiç Kerpiç Üstüne Dizdim Binayı, Diyarbakır Güzel Bağlar gibi Diyarbakır yöresine ait türküler filme hem duygu hem eğlence hem de farklı bir tını katmıştır. Bilindiği gibi müzik, bir temsil sistemi olan sinema filminde önemli bir yere sahiptir. Öyküde yaratılmak istenen duygunun oluşturulması ve verilmek istenen mesajın güçlü bir şekilde iletilmesinde vazgeçilmez bir araçtır (Erdoğan ve Solmaz, 2005, s.10). Bu noktada Cemal'in nişanlısı Leyla rolünü oynayan Zara'nın söylediği ağıtlar yaşanan acının seyirciye hissettirilmesi noktasında önemli rol oynadığı Zara'nın ağıtlarını hem Türkçe (Cemalim) hem de Kürtçe (*Le Daye/Cemalim*) olarak "Cemal" adına yakabilmesi Türklerle Kürtlerin farklı diller konuşmakla birlikte ortak kültürel değerlere sahip olduğu mesajını oldukça güçlü şekilde iletmektedir.

Bunun yanında ana karakterler arasında yer alan Cemal ve Leyla'nın isimlerinin Diyarbakır yöresine ait türkü sözlerine uyumlu seçilmesi filmin bir diğer önemli özelliğidir. Leyla ismi *Kerpiç Kerpiç Üstüne Dizdim Binayı*⁹ türküsünde geçerken, "Cemal" ise daha önce belirtildiği gibi *Cemalim* isimli biri Kürtçe diğeri Kürtçe iki ağıtta geçmektedir.

Filmde Diyarbakır düğünlerinde görülen bekârlar için para toplama adetine de yer verilmiştir. Buna göre "vezir" görevi verilen Yusuf, bekarlar için zengin evlilerden ekonomik güçlerine göre para ister. Takdir edilen parayı ödemeyenler ise falakaya yatırılır. Burada dikkat çeken nokta paranın dolar olarak verilmesidir. Bu durumun Amerika'nın bölgedeki etkisine göndermede bulunduğu değerlendirilmektedir.

4. Tartışma

Bumerang Cehennemi filminde özelde Gaffar Okkan vb. yakın tarihe damgasını vuran siyasal cinayetlerin, genelde ise terör olaylarının arkasında tamamen Amerika'nın olduğu fikrinin komplo teorilerine yaklaşan abartılı bir şekilde vurgulandığı değerlendirilmektedir. Elbette terör olaylarının başlamasında ve sürdürülmesinde dış desteğin yadsınamaz bir önemi vardır. Ancak dünyanın hiçbir yerinde terör ve şiddet olayları sadece dış destekle başlamaz. Bu tür olayların başlayabilmesi ve devam etmesi için gerçek ya da farazi siyasal, ekonomik veya sosyal sebeplerle yaşadıkları ortamdan memnun olmayan ve bunu kitlesel şiddet hareketleri düzeyine çıkaracak seviyede hisseden bir halkın varlığı, halkın

⁷ Yönetmenliğini Orhan Eskiköy ve Zeynel Doğan'ın yaptığı *Babamın Sesi*, Uluslararası Altınkoza Film Festivalinde en iyi film ödülünü almıştır.

⁸ Yönetmenliğini Ahmet Hoşsoyler'in yaptığı film İsviçre'de düzenlenen "Shnit Film Festivali"nde onur ödülüne layık görülmüştür.

⁹ Şarkının sözleri "Kerpiç kerpiç üstüne dizdim binayı, binayı kurar iken gördüm Leyla'yı, Leyla başıma açtı belayı..." şeklinde devam etmektedir.

memnuniyetsizliğini dile getirecek olan lider kadronun bulunması, halkın memnuniyetsizliğini ifade edebilecek ve giderilmesini sağlayacak olan mevcut barışçı yolların kapalı olması ve şiddet dışında alternatifin olmaması nedeniyle oluşan çaresizlik ve kitleyi bir arada tutabilecek sağlam bir ideoloji gibi birtakım koşulların bulunması zorunludur¹⁰ (Özdemir, 2008, s.48-52; Uyar, 1995, s.5). Bu anlamıyla filmin, Türkiye'nin temel sorunları arasında yer alan terörü, büyük ölçüde dış destekle açıklamasının terör örgütlerinin meşruiyet kazanma adına istismar ettikleri sorunun ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarını geri plana iterek görünmez kıldığı söylenebilir.

Benzer bir yaklaşımla tüm sorunların “devletin halka gülümsemesiyle” çözüleceğinin ileri sürülmesi de, önemli bir etken olmakla birlikte terör sorunun çözümünü basite indirgeyen bir bakış açısı olarak değerlendirilmektedir. Yöre halkının “yıllarca devletin gülümseyen yüzünü görmemiş” olduğu tespitine dayanan bu çözüm, tek başına yeterli olamayacağı gibi sorunun bağlamından edilmesine de neden olmaktadır. Elbette devletin uzantısı durumundaki görevlilerin halka karşı hoşgörülü ve sevecen olması terörle mücadeleye olumlu katkılar sağlayacaktır. Tam da bu noktada Gaffar Okkan'ın Diyarbakır'da yaptığı çalışmalar çok önemlidir. Ancak bu tür kişisel çabaların başarısı sınırlı ve kısa süreli olacaktır. Bu tür halkla ilişkiler yönü güçlü faaliyetler, devletin tüm kurumlarının katılımı; ekonomik, sosyal ve kültürel politikalarla desteklenmesi ve uzun süre devam ettirilmesi halinde başarılı olabilir. Aksi halde kişisel çabalara dayalı yürütülen faaliyetler karizma sahibi kişinin ölümü ya da görev yerinin değişmesiyle birlikte önemini yitirir ve her şey eskisi gibi olur. Başka bir ifade ile terör sorunun toptancı ve kolay bir çözümü mümkün değildir. Sorunun ekonomik, sosyal, tarihsel ve kültürel sebepleri ayrıntıları ile araştırılıp ortaya konulmadıkça bu sorunun çözümüne yönelik yürütülecek politikaların başarı şansı da düşük olacaktır.

Bütün bunlara karşın filmin, dış destek ve devlet halk iletişiminde yaşanan sorunlar dışındaki problemlere hiç değinmediğini söylemek haksızlık olacaktır. Film boyunca ekonomik problemler, devletin yönetim konusunda gösterdiği zafiyet, kamu görevlilerinin yozlaşması, eğitimin yaygınlaştırılmaması, kan davası gibi toplumsal problemlerin çözülememesi gibi sorunlara da değinilmiştir; ancak bu örtük olarak yapılmıştır ve dış destek vurgusu karşısında bu sorunlar neredeyse görünmez durumdadır. Terör olaylarının başlamasının temelinde yer alan bu sorunlara vurgu yapılmamasının yönetmenin kişisel tercihinden ziyade dönemin siyasi ve toplumsal yapısı ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir. Her ne kadar film terör olaylarının neredeyse tamamen durduğu 2001 yılında çekilmişse de acılar hala çok tazedir. Yönetmenin gerek gişe kaygısı, gerekse egemen söyleme ters düşmesi durumunda gelebilecek eleştiri ve baskıları göz önüne alarak sorunun ülke içerisinde fazla kimseyi rahatsız etmeyecek boyutunu oluşturan dış desteğe yoğunlaştığı diğer sorunları Gaffar Okkan'ın uygulamaları bağlamında örtük olarak beyaz perdeye taşımayı tercih ettiği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak filmin terör olaylarının temel sebeplerine fazla eğilmemesine karşın, Türkiye'de sinemacıların uzak durduğu bir sorun olan terörü konu alması, çekim mekânı

¹⁰ Uyar (1995) ve Özdemir (2008) bu tespitleri her ne kadar gerilla hareketlerinin ortaya çıkışını açıklamak için yapmışsa da; söz konusu koşulların varlığı terör hareketlerine de zemin hazırlar. Genel itibarıyla terör hareketleri incelendiğinde, terör örgütlerinin de aynı memnuniyetsizlikleri ya da ekonomik, sosyal ve siyasi problemleri amaçları doğrultusunda istismar ettikleri görülmektedir. Bu açıdan mevcut sosyal, ekonomik ya da siyasal problemleri meşruiyet kazanma adına kullanıyor olmaları, onların terör hareketi olma niteliklerini değiştirmez ve onlara meşruiyet kazandırmaz.

olarak terörden en çok etkilenen büyükşehirlerden birisi olan Diyarbakır'ı seçmiş olması ve Türkiye'nin en önemli müttefiki durumundaki ABD ile ilişkileri sorgulaması filmi önemli kılmaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışmada Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okkan'ın şehit edildiği 2001 yılında yönetmen Osman Sınav tarafından çekilen *Delî Yürek: Bumerang Cehennemi*'nde, terör sorunun hangi temalar çerçevesinde sunulduğu, filmin söylemsel ve göstergebilimsel analizi ile ortaya konulmuş ve Diyarbakır'ın çekim mekânı olarak kullanılmasının filme etkileri araştırılmıştır. Film hem terör sorununa eğilen ilk filmlerden olması hem de terör olaylarından en fazla etkilenen kentlerden birisi olan Diyarbakır'da çekilmiş olması sebebiyle araştırma nesnesi olarak seçilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda *Delî Yürek: Bumerang Cehennemi* filminde terör olaylarının dış ülkelerin etkisi ile ortaya çıktığı yönündeki ispatı zor bir söylemin hakim olduğu, terörün dış bağlantılarına ve onların devlet içindeki yerli işbirlikçilerine yoğunlaştığı, terör olaylarını doğuran ekonomik, toplumsal ve siyasal sebeplere sadece örtük olarak değinildiği, dolayısıyla sorunun bağlamından edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca Diyarbakır ilinin tarihi ve kültürel dokusuyla filme zenginlik kattığı, özellikle yöreye ait Türkçe ve Kürtçe türkülerin hem filmin duygu yönünü hem de verilmek istenilen kardeşlik mesajlarını güçlendirdiği belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Alemdar, K. (2006), *Deliyürek Bumerang Cehennemi'nden Kurtlar Vadisi Irak'a, İletişim*, Kış-Bahar 2006, 22, s. 1-8
- Altun, A. (1994). *Deliller Hanı. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9, Cilt (s. 140-141). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Avcı, O. (2010). "Güneşi Gördüm" Üzerinden Ötekileştirme ve Heterotopya, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, Mayıs 2010, s.78-84.
- Brown, W. (2013). *Becoming Cinema: The Social Network, Exploitation in the Digital Age, and the Film Industry*. In Ewa Mazierska (Ed.) *Work in Cinema: Labor and the Human Condition* (pp. 49-67), New York: Palgrave Macmillan,
- Braddock, K., & John H. (Eds). (2012). *Terrorism Studies: A Reader*. New York: Routledge,
- Crenshaw, M., & Pimlott, J. (2015). *International Encyclopedia of Terrorism*. New York: Routledge.
- Çağlar, A. (2008). *Left-Wing Terrorism in Turkey*. In Nilay Çabuk Kaya and Erdemir Aykan (Eds.), *Social Dynamics of Global Terrorism and Prevention Policies* (pp.97-104). Amsterdam: IOS Press.
- Elsaesser, T. (2004). *Harun Farocki: Working On The Sight-Lines*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Erdoğan, İ. (2006). *Kurtlar Vadisi Irak: Eski-Göçebe Kabil'in Yeni-Emperyalist Habil'den Öç Alışı, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 22, s.71-136.
- Erdoğan İ. ve Solmaz, P. (2005), *Sinema ve Müzik: Materyal Satış ve Bilinç Yönetimi İçin Bilişsel ve Duygusalın Oluşturulması*, Ankara: Erk Yayınları

Gaudreaul A. (2009). *American Cinema, 1890-1909: Themes and Variations*. New Jersey: Rutgers University Press,

Dönmez-Colin, G. (2014). *The Routledge Dictionary of Turkish Cinema*. New York: Routledge.

Işık, M. (2014). *Şiddetin Dili Değişmez: DHKP-C ve IBDA-C Terör Örgütlerinin Söylemlerinin Benzerliği Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Zinde Yayınları

Lutz, J.M., & Lutz. B. J. (2013). *Global terrorism*. New York: Psychology Press
O'Kane, Rosemary H. T.(2013). *Terrorism*. New York: Routledge.

Laqueur, W. (2001). *A History of Terrorism*. New Brunswick: Transaction Publication,

Mango, A. *Turkey and the War on Terror: For Forty Years We Fought Alone*. New York: Routledge, 2005.

McDaniel, M. & Louise, K. S. (2010). *North Dakota*. New York: Marshall Cavendish.

Özgüç, A. (1993). *100 Filmde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özbek, A., Özönen, H., Aksoy, A. ve Çelebi, Z. (2010). *Diyarbakır- Şanlıurfa Bölgesi Kültür ve Turizm Mevcut Durum Raporu*. Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı, Retrived
http://karacadag.org.tr/ContentDownload/Kultur_ve_Turizm_Mevcut_Durum_Raporu.pdf, Erişim, 09.10.2016.

Özdemir, E. (2008). *Latin Amerika'da Ayrılıkçı Terör Hareketleri ve Milliyetçiliğin Farklı Tanımları: Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Scognamillo, G.(1999). *Türk Sinema Tarihi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Teksoy, R. (2007). *Rekin Teksoy'un Türk Sineması*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Uyar, M. (1995). *Gerilla Savaşı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.